ಸಿ. ಮಹದೇವ

ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯಕ್ಕೆ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರಿಂದ ಆಭರಣಗಳು ಮತ್ತು ಉಡುಗೊರೆಗಳು

ಮೈಸೂರು ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆಯುಳ್ಳ ನಗರ. ಈ ನಗರದ ನೆನಪಾದೊಡನೆ ಸ್ಮೃತಿಪಟಲದಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟದ ಚಿತ್ರ ಮೂಡುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕ. ಇಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿದೇವತೆಯಾದ ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂಡಾಂಬೆಯು ನೆಲೆಸಿದ್ದು ಆ ಬೆಟ್ಟವನ್ನು ಅವಳ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟವು ಮೈಸೂರು ಅರಮನೆಯ ಆಗ್ನೇಯ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿದ್ದು, ಸಮುದ್ರ ಮಟ್ಟದಿಂದ ಸುಮಾರು ೩೪೮೯ ಅಡಿಗಳ ಎತ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ.

ಹೊಯ್ಸಳರ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಮಾರ್ಬ್ಬಳತೀರ್ಥವೆಂದು,[1] ಮಬ್ಬೆಲದ ತೀರ್ಥವೆಂದು[2] ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ತ್ರಿಮುಕುಟಕ್ಷೇತ್ರವೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಥಳಪುರಾಣವು ಇದನ್ನು ಮಹಾಬಲಕ್ಷೇತ್ರ ಅಥವಾ ಮಹಾಬಲಾದ್ರಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತದೆ. ಈ ಮೇಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಹೆಸರುಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಗಂಗರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಡೆಯರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂಡಾಂಬೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆದೇವತೆಯಾಗಿ ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡಿ, ಆ ದೇವಾಲಯದ ಸಕಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅವರು ನೀಡಿದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ, ಆಸಕ್ತಿಗಳಿಂದಾಗಿ ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂಡಾಂಬೆಯ ದೇವಾಲಯ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಧಾನ ದೇವಾಲಯವಾಗಿ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಗೋಚರವಾಗತೊಡಗಿತ್ತು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಬೆಟ್ಟವು ತನ್ನ ಪೂರ್ವದ ಹೆಸರುಗಳಾದ ಮಾರ್ಬ್ಬಳದ ತೀರ್ಥ, ಮಬ್ಬೆಲದತೀರ್ಥ, ಮಹಾಬಲಕ್ಷೇತ್ರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟವೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಈ ಒಂದು ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರು ನೀಡಿದ ಅಗಾಧವಾದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಮತ್ತು ಕೊಡುಗೆಗಳೇ ಕಾರಣ. ಅಲ್ಲದೆ ಇದು ಜನನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳ ಉಚ್ಛಾರಣೆಯು ಕೂಡ ಆಗಿದೆ.

ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಿಗೆ ಮೈಸೂರು ಅರಸರು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಆಭರಣಗಳು ಮತ್ತು ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳು ನಮಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮೈಸೂರು ಅರಸರು ಅಧಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಉಡುಗೊರೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಆಭರಣಗಳು ಚಿನ್ನ ಮತ್ತು ವಜ್ರ ವೈಡೂರ್ಯಗಳಿಂದ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಬೆಲೆಬಾಳುವುದಾಗಿವೆ.

1 ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯ ಕರ್ನಾಟಿಕಾ, ಸಂಪುಟ ೫, ಶಾಸನ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೩೫, ಮೈಸೂರು ತಾಲ್ಲೂಕು

2 ಅದೇ, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೪೨

ಶಾಸನಾಧಾರದ ಮೇಲೆ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಆಭರಣಗಳು ಮತ್ತು ಉಡುಗೊರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಈ ಕೆಳಗಿನಂತೆ ವಿವರಗಳು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ :

ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ, ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೫೭ರಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಿಗೆ ನಕ್ಷತ್ರ ಮಾಲಿಕವೆಂಬ ಬಂಗಾರದ ಕಂಠಹಾರವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿದರು. ಇದು ಅತ್ಯಂತ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳದಾಗಿದ್ದು, ೩೦ ಬಂಗಾರದ ತುಣುಕುಗಳನ್ನು (ತಳುಕು) ಹೊಂದಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಂಗಾರದ ತುಣುಕು ಸಹ ಒಂದೊಂದು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶ್ಲೋಕವು ಸಹ "ಚಾಮುಂಡಾಂಬ ಗತಿರ್ಮಮ"[3] ಎಂದು ಕೊನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯದ

---

3 ಅದೇ, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೭೬

1 ಶ್ರೀಮತ್ಕಾಮೋ
2 ಶ್ವರೀದೇವೀ । ಶ್ರೀಮತ್ಸಿಂ
3 ಹಾಸನೇಶ್ವರೀ । ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾವೇದ್ಯ
4 ಮಹಿಮಾ । ಶ್ರೀಚಾಮುಂ
5 ಡಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥ ೧ ॥
6 ಪಂಚವಿಂಶತಿ
7 ಸಾಲಾಢ್ಯ । ಶ್ರೀ ಚಕ್ರಪು
8 ರವಾಸಿನೀ । ಲಲಿತಾ ಬಿಂದು
9 ಪೀಠಸ್ಥಾ । ಚಾಮುಂಡಾಂ
10 ಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥೨॥
11 ಚಿರಗ್ನಿಕುಂಡಸಂ
12 ಭೂತಾ । ಕಾಮೇಶ್ವರಕು
13 ಟುಂಬಿನೀ । ಮನೋನ್ಮನೀ
14 ಯೋಗನಿದ್ರಾ । ಚಾಮುಂ
15 ಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥
16 ॥೩॥
17 ಮಹಾಕಾಳೀ ಮ
18 ಹಾಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮಹಾವಾ
19 ಣೀಸ್ವರೂಪಿಣೀ । ವಾರಾಹೀ
20 ಶ್ಯಾಮಳಾ ಬಾಲಾ । ಚಾಮು
21 ಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ
22 ॥ ೪ ॥
23 ಜ್ವಲಜ್ಜಿಹ್ವಾ ಕಾ
24 ಳರಾತ್ರಿ । ಮಹಿಷಾಸು
25 ರಮರ್ದಿನೀ । ವನದುರ್ಗಾ
26 ಭದ್ರಕಾಳೀ ಚಾಮುಂ
27 ಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ
28 ॥೫॥
29 ಬ್ರಾಹ್ಮ್ಯಾದಿ ಮಾತೃ
30 ಕಾರೂಪಾ ಭಂಡಾಸು
31 ರವಿಮರ್ದಿನೀ । ಸರ್ವಚೈತನ್ಯ
32 ರೂಪಾಢ್ಯಾ । ಚಾಮುಂ
33 ಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ
34 ॥ ೬ ॥
35 ಚಂಡಮುಂಡಶಿ
36 ರಚ್ಛೇತ್ರೀ । ಕದಂಬವನ
37 ವಾಸಿನೀ । ನಿಶುಂಭಕುಂಭ
38 ದಮನೀ । ಚಾಮುಂಡಾ
39 ಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥
40 ॥ ೭ ॥
41 ರಕ್ತಬೀಜಪ್ರಮಥಿ
42 ನೀ ॥ ಮಹಾತ್ರಿಪುರ ಸುಂ
43 ದರೀ । ಪ್ರತ್ಯಂಗಿರಾ ಮಹಾಮಾ
44 ಯಾ ಚಾಮುಂಡಾಂ
45 ಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥
46 ॥ ೮ ॥
47 ಉಗ್ರತಾರಾವಶ್ಯ
48 ಮುಖೀ । ಶೂಲಿನೀ ವಿಂ
49 ಧ್ಯವಾಸಿನೀ । ದೇವಚಕ್ರಸ್ಥ
50 ದೇವ್ಯಾತ್ಮ ಚಾಮುಂಡಾ
51 ಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥
52 ॥ ೯ ॥
53 ಅನ್ನಪೂರ್ಣಾ ಚ
54 ತುಷ್ಟ್ಮಷ್ಟಿ । ಯೋಗಿನೀಗ
55 ಣಸೇವಿತಾ । ಶತ್ರುವಿಧ್ವಂಸಿನೀ
56 ಗೌರೀ । ಚಾಮುಂಡಾಂ
57 ಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥ ೧೦ ॥
58 ಲೋಪಾಮುದ್ರಾ ಸ
59 ರ್ವಮುದ್ರಾ । ಶ್ರೀದೇವೀ
60 ಭುವನೇಶ್ವರೀ । ವಾಗ್ದೀಶ್ವರೀಪ್ರಾ

ಪದಕದಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮುಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಹೆಸರಿದ್ದು, ತಾವು ದೇವಿಯ ಪರಮಭಕ್ತರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಇದೇ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಷ್ಟದಳ ಪದಕವನ್ನು ಬೊಕ್ಕಸತೊಟ್ಟಿ ಸನ್ನಿಧಾನದ ನಂಜಮ್ಮಯು ಉತ್ತವ

61 ಣಶಕ್ತಿ । ಚಾಮುಂಡಾಂ
62 ಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥ ೧೧ ॥
63 ಕಾತ್ಯಾಯಿನೀ ಹೈ
64 ಮವತೀ । ಶಿವದೂತೀ
65 ಭೈರವೀ । ಗಾಯತ್ರೀ ಚೈವ
66 ಸಾವಿತ್ರೀ । ಚಾಮುಂಡಾಂ
67 ಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥
68 ॥ ೧೨ ॥
69 ಉಮಾಸರಸ್ವತೀಂ
70 ದ್ರಾಕ್ಷೀ । ಕಂಕಾಳೀ ಚಾಪ
71 ರಾಜಿತಾ । ದಾಕ್ಷಾಯಣೀ
72 ಶಾಂಭವೀ ಚ । ಚಾಮು
73 ಂಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ
74 ॥ ೧೩ ॥
75 ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿ ರೂ
76 ಪಾರ್ಯಾ । ಪಾರ್ವತೀ ಸಿಂ
77 ಹವಾಹಿನೀ । ವಜ್ರೇಶೀ ಭಗ
78 ಮಾಲಾ ಚ । ಚಾಮುಂ
79 ಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ
80 ॥ ೧೪ ॥
81 ಶ್ರೀಚಕ್ರಾಖ್ಯ ರಥಾ
82 ರೂಢಾ । ಚಿಂತಾಮಣಿ
83 ಗೃಹಸ್ಥಿತಾ । ವಿಷ್ಣು ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ರಿ
84 ಸಂಸೇವ್ಯಾ । ಚಾಮುಂ
85 ಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥
86 ॥ ೨೧ ॥
87 ನವಾವರಣರಾ
88 ಜ್ಯಾಂಗ । ವಿಶ್ವಶಕ್ತಿಸ
89 ಮಾವೃತಾ । ಯುಗನಾಥಾದಿ
90 ಸಂಪೂಜ್ಯಾ । ಚಾಮುಂ
91 ಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥
92 ॥ ೨೨ ॥
93 ಸಪ್ತಕೂಟ ಮಹಾ
94 ಮಂತ್ರ । ಪ್ರತಿಪಾದಿತವೈ
95 ಭವಾ । ಹಯಗ್ರೀವಾಗಸ್ತ್ಯ
96 ಪೂಜ್ಯಾ । ಚಾಮುಂಡಾ
97 ಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥
98 ॥ ೨೩ ॥
99 ವೇದವೇದ್ಯಾ ಮಂತ್ರ
100 ತಂತ್ರ । ಯಂತ್ರಾದಿಷ್ಠಾನ
101 ರೂಪಿಣೀ । ಸಹಸ್ರಾರಾಂಬು
102 ಜಾರೂಢಾ । ಚಾಮುಂ
103 ಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ
104 ॥ ೨೬ ॥
105 ಕರಾಂಗುಳಿನಖೋ
106 ತ್ಪನ್ನ । ನಾರಾಯಣದ
107 ಶಾಕೃತಿಃ । ತಂತ್ರೋಪಚಾರಸು
108 ಪ್ರೀತಾ । ಚಾಮುಂಡಾಂ
109 ಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥
110 ॥ ೨೫ ॥
111 ಸದಾನಂದಾ ಸದಾ
112 ರಾಧ್ಯಾ ಸದಾ ಸಂತೋ
113 ಷಕಾರಿಣೀ । ಸದಾ ಜಯಪ್ರ
114 ದಾ ಸೌಮ್ಯಾ ಚಾಮುಂಡಾಂ
115 ಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ
116 ॥ ೨೬ ॥
117 ಶಿವಾ ಭವಾನಿ ವಿ
118 ಜಯಾ ಸರ್ವಶಕ್ತಿ ಸ್ವ
119 ರೂಪಿಣೀ । ತ್ರಿಕಂಟಕೀ ಚ
120 ದೇವೇಶೀ । ಚಾಮುಂಡಾಂ
121 ಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥ ೧೪ ॥
122 ಚಂದ್ರರೇಖಾವತಂ
123 ಸಾಢ್ಯಾ ಭೇರುಂಡಾ ಸ
124 ರ್ವಮಂಗಳಾ । ದ್ವಾತ್ರಿಂಶಧಾ
125 ಯುದೋಪೇತಾ ಚಾಮುಂ
126 ಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ
127 ॥ ೧೯ ॥
128 ಅಣೋರಣೀಯ
129 ಸೀ ಚಂಡೀ । ಮಹತೋಽಪಿ
130 ಮಹೀಯಸೀ । ಜ್ವಾಲಾಮುಖೀ
131 ಚಬಗಳಾ । ಚಾಮುಂ
132 ಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ
133 ॥ ೨೦ ॥
134 ಪಂಚಪ್ರೇತಾಸ
135 ನಾರೂಢಾ । ಪಂಚಕಾ
136 ರ್ಯಧುರಂಧರಾ । ಪಂಚಸಾಯ
137 ಕಜೀವಾತು । ಶ್ಚಾಮುಂಡಾ
138 ಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ

ಹಳ್ಳಿಯ ಜ್ವಾಲಾಮುಖಿ ದೇವಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾಳೆ.[4] ಆದರೆ ಈಗ ಅದನ್ನು ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಂಜವ್ವೆಯು ಮೈಸೂರು ರಾಜಮನೆತನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಿಗೆ ಕೆಲವು ಬೆಳ್ಳಿಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.[5] ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಗಂಟೆ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಟ್ಟಲು, ಬೆಳ್ಳಿಯ ತಟ್ಟೆ, ಬೆಳ್ಳಿಯ ಚೊಂಬು. ಇವುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಸೇವಾರ್ಥ ಎಂದು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಯಾವ ವರ್ಷ ನೀಡಲಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ನಮೂದಿಸಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಮಂದಿರಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡ ಬೆಳ್ಳಿತಟ್ಟೆ, ಬೆಳ್ಳಿ ಅಡ್ಡಣಿಗೆ (ಊಟದ ತಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಇಡುವ ಪೀಠ ಅಥವಾ ಮುಕ್ಕಾಲು ಮಣೆ) ಮತ್ತು ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಟ್ಟಲು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.[6] ಇವರ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಉಡುಗೊರೆ ಎಂದರೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಮಂಟಪ. ಇದನ್ನು ಉತ್ಸವಮೂರ್ತಿಯನ್ನಿಡಲು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ ಮತ್ತು ಈ ಬೆಳ್ಳಿಮಂಟಪವನ್ನು ತೋಷಿಖಾನೆಯಲ್ಲಿ ತಯಾರು ಮಾಡಲಾಯಿತು ಎಂದು ಅದರ ಪೀಠದಲ್ಲಿರುವ ಬರಹವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.[7] ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾದ ಲಿಂಗಾಜಮ್ಮಣ್ಣಿಯವರು ಚಾಮುಂಡಾಂಬೆಯ ಅಪ್ರತಿಮ ಭಕ್ತೆ. ಇವರು ಇದೇ ದೇವಾಲಯದ ಅಂತರಾಳ ಮತ್ತು ನವರಂಗದ ಬಾಗಿಲುವಾಡಕ್ಕೆ ಪಿತ್ತಾಳೆ ತಗಡಿನ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಸಿದ್ದಾರೆ.[8] ಈ ಪಿತ್ತಾಳೆ ಹೊದಿಕೆಯ

139 ॥ ೧೬ ॥
140 ಅಪ್ರಾಕೃತವಿಭೂ
141 ಷಾಡ್ಯಾ । ತೇಜಸ್ತ್ರಯವಿ
142 ಲೋಚನಾ । ಕಾಮಕೋಟಿಸು
143 ಪೀಠಸ್ಥಾ । ಚಾಮುಂಡಾಂ
144 ಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ ॥ ೧೭ ॥
145 ಕಾಮೇಶಬದ್ಧಮಾಂ
146 ಗಲ್ಯ । ಸೂತ್ರಶೋಭಿತಕಂ
147 ಧರಾ । ಈಶ್ವರೋಡ್ಯಾಣಪೀ
148 ಠಸ್ಥಾ । ಚಾಮುಂಡಾಂ
149 ಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ
150 ॥ ೧೮ ॥
151 ಶ್ರೀ ಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾ
152 ಜೇಂದ್ರ ಕುಲಾಂಭೋನಿ
153 ಧಿಚಂದ್ರಿಕಾ । ಸಾಂಬ್ರಾ, ಜದಾ
154 ಮಹಾದೇವಿ । ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂ
155 ಡಾಂಬಾ ಗತಿರ್ಮಮ
156 ॥ ೨೩ ॥

ಪದಕದಲ್ಲಿ

157 ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂ
158 ಡಾ ಪದಾಂಭೋಜ । ಧ್ಯಾನಸೇವಾ
159 ಪರಾಯಣಃ । ತದ್ಭಕ್ತ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಭೂಪೋ
160 ದೇವಿ ನಕ್ಷತ್ರಮಾಲಿಕಾಂ ॥ ೨೮ ॥ ರಚಯಿ
161 ತ್ವಾರ್ಪಯಾಮಾಸ । ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂಡಾ ಪದಾಬ್ಜ
162 ಯೋಃ । ತ್ರಿಸಂಧ್ಯಂ ಯಃ ಪಠೇದ್ಭಕ್ತ್ಯಾ ಸ ದೇವೀಸಾಯುಜ್ಯ
163 ಮಾಪ್ನುಯಾತ್ ॥ ೨೯ ॥ ಕುಸುಮಿತಲತಾ ವೇಲ್ಲಿತಾ
164 ವೃತ್ತಂ ರತ್ನಾದ್ರಿದ್ವೀಪಧ್ರುವಮಿತ ಶಕೇಕ್ಷ್ವಾಕ್ಷರಾ
165 ಬ್ದೇಹಿ ಮಾಸೇ । ಚಂದ್ರಾವ್ಯೇ ಪಕ್ಷೇ ನಿಧಿದಿನಯುತೇ
166 ಭೂಜವಾರೇತಿ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂಡಾಂಬಾ
167 ಚರಣಕಮಲೇ ಕೃಷ್ಣಭೂಪಸ್ಸಹ
168 ಸ್ರೇ । ತ್ರೈವರ್ಣ್ಯಾ ಶ್ರೀವಿಕ್ಸರಿಮಿತಪ
169 ದಾಂ ಸ್ವರ್ಣಮಾಲಾ
170 ಮತಾನೀತ್ ॥ ೩೦ ॥

4. ಅದೇ, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೮
5. ಅದೇ, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೬
6. ಅದೇ, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೫
7. ಅದೇ, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೪
8. ಅದೇ, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೨

ಬಾಗಿಲುವಾಡಗಳನ್ನು ಇಂದಿಗೂ ಸಹ ನಾವು ನೋಡ ಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಮೌಲ್ಯವಾದ ಉಡುಗೊರೆ ಎಂದರೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಚಾಮುಂಡಾಂಬೆಗೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಿಂಹವಾಹನ.[9] ಇದನ್ನು ದೇವಿಯ ಉತ್ಸವ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೨, ೧೮೨೮ ರಲ್ಲಿ ನೀಡಿದರು.

ಇದಲ್ಲದೆ, ಈ ಮೊದಲು ತಿಳಿಸಿದ ಸಿಂಹವಾಹನಕ್ಕೆ ಮಾಡಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಅಲಂಕಾರದ ಆಭರಣ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾನುಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಸಿಂಹವಾಹನದ ಕೆಳಭಾಗದ ತಗಡಿನ ಮೇಲಿರುವ ಬರಹದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.[10]

---

9. ಅದೇ, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೦
10. ಅದೇ, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೫೧

1 ಶ್ರೀ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ಸಂನಿಧಿಗೆ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣರಾಜಕಂಠೀರ
2 ವರು ಮಾಡಿಶಿ ಒಪ್ಪಿಶಿದ ಮಹಾಸಿಂಹವಾಹನದ ಆಭರಣ ಮೊದಲಾದ ಸಾಮಾ
3 ನಿನ ಲೆಖ್ಖದ ತಗಡು ಕೀಲಕ ಸಂ॥ರದ ಮಾರ್ಗಶಿರ ಬಹುಳ ೨ ಮಂಗಳವಾರದಲ್ಲು

೧ { ಬೆಳ್ಳಿ ಮುಲಾಮಿನ ಸಿಂಹ
ಚಿಂನದ ಮುಲಾಮಿನದು }

೧ ವಿಲಾಸ ಕೆತ್ತಿದ ದೊಡ್ಡ ಪದಕ
೨೦ ಸಂಣ ತಾಲೀಪದಕಗಳು
೨ ಇದಕ್ಕೆ ಹಗ್ಗದ ಮುರಿ
೨ ಗಡ್ಡದ ತುಂಡು
೧ ನಾಲಿಗೆ
೨ ಮುಂಗಾಲಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಯಲೆ
೨ ಯಿದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಯಲ
೨ ದೊಡ್ಡ ತಳಕು ಯಲೆ
೪ ಯಿದರ ಕೆಳಗೆ ಸಂಣ ಯಲೆ
೨ ಮುಂಗಾಲಿನ ಕೆಳಗಣ ಪಟ್ಟಿ
೨ ಕಾಲಿಗೆ ಸಂಣ ಕಮಲ ಹೂವು
೨ . ಮುಂಗಾಲಿಗೆ ಕಡಗ
೭ ಯದೆ ಮೇಲೆ ಜ್ವಾಲೆಪಟ್ಟಿ ೩ ದೊಡ್ಡ ತಳಕು
೧ ಸಂಣ ಹೂವು ೧ ಯಲೆ ೨ ಸಹ ನಗ
೨ ಸಣ್ಣ ಕಂಕಳ ಪಟ್ಟಿ
೧ ಪೆಕ್ಕತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಹೂವು

ಹಿಂದಣ ಸಾಮಾನು ವಿವರಾ

೪ ಕಾಲ ಕಡಗ ೨ಬೀಜ ೨ ಸಹಾ
೧ ಬಾಲದ ಕೊನೆ ತಳಕು
೨ ಕಾಲಿನ ಹಿಂದೆ ಪಟ್ಟಿ
೨ ಗಿಣಿಗೆ ಕಮಲದ ಹೂವು
೧ ಪುತ್ಥಾ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ಅರಳೆಲೆ
೪ ಕಾಲಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಅರಳೆಲೆ

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಉಡುಗೊರೆಗಳಿಗೆ ಕಳಶವಿಟ್ಟಂತೆ ಮಹಾಕೊಡುಗೆ ಎಂದರೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೨೭ರಲ್ಲಿ ಮಾಡಿಸಿದ ಮಹಾದ್ವಾರ ಗೋಪುರ.[11] ಇದು ದ್ರಾವಿಡ ಶೈಲಿಗೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಗೋಪುರವು ಚಾಮುಂಡಿಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಸ್ಮಾರಕಗಳ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಶಾಶ್ವತವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರು ಇದೇ ದೇವಾ

---

೪ ಯೀ ಬಾಬ್ತು ಚಿಕ್ಕ ಯಾಳಿ
೧ ಬಾಲದ ಕೆಳಗೆ ಸಂಣ ಹೂವು
೨ ವಳತೊಡೆ ಸಂಣ ಪಟ್ಟಿ
೨ ಹೊಟ್ಟೆ ಪಕ್ಕದ ಬಾಜೂ ಪಟ್ಟಿ
೨ ತೊಡೆ ಮೇಲಣ ದೊಡ್ಡ ತಳಕು
೩ ನವದುರ್ಗೀರ ತಗಡು
೧ ಮುಂಪಾರ್ಶ್ವದ ಸಾದಾ ತಗಡು
೩ ಕಮಲದ ಪಟ್ಟಿ
೧ ಹಲಿಗೆ ಮೇಲೆ ಪೀಠದ ತಗಡು
೫ ದೊಡ್ಡಗೋಲು ತುಂಡು
೬ ಸಂಣಗೋಲು ತುಂಡು
೧ ಸಿಂಹದ ಕೆಳಗೆ ಸದರ ಮೊರು
೨೦ ಪ್ರಭಾವಳಿ ಮುಂದಣ ತಗಡು
೫ ಹಿಂದಣ ತಗಡು ೫ ಮೊಗ್ಗುಲು ಪಟ್ಟಿ ಚಿಂನದ ಮುಲಾವಿನ ಗುಬ್ಬಿ ಕಲಶ ೧ ಸಹಾ
೧೫೮ ಛತ್ರಿ ೧ ಕ್ಕೆ ನಗ ಚಿಂನದ ಮುಲಾವಿನ ಪಂಚಕಲಶ ೧ ಮುತಾಕಲು ಪಟ್ಟಿ ೨ ಗೆಜ್ಜೆ ೧೫೦ ಮೇಲಣ ಬೆಳ್ಳಿ ಬಿಲ್ಲೆ ೯ ಕೆಳಗಣ ಕಡ್ಡಿಗಳು ೧ ಕೊಳವೆ ೧ ದೊಡ್ಡ ಸಲಾಕಿ ೧ ನವಿಲುಗರಿ ಚೌರಿದಂಡಿಗೆ ಚಿಂನದ ಮೂಲಾವು ಬಾಬ್ತು ೨ ಬೊಂಬೆ ಕೈಗೆ ಕೊಳವೆ ೨ ಸಹಾ ೪

ಹಿತ್ತಾಳೆ ಕಂಚು ವಗೈರೆ ಸಾಮಾನು
೪ ಮುತಾಕಲು ಮೂಲೆಗೆ ಮೋತೆ ಮಾವಿನದು
೧೦೨ ಘಂಟೆಗೆ ಮೇಲಣ ಮುತಾಕಲಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಘಂಟೆ ೮ ಕಮಾನು ಕಂಭಕ್ಕೆ ಸಂಣ ಘಂಟೆ ೩೬ ಕೆಳಗಣ ಜಗತಿಗೆ ದೊಡ್ಡದು ಸಂಣದು ಸಹಾ ೪೮ ಕೆಳಗಣ ಮೋತೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಗಂಟೆ ೮ ಸಹಾ
೧೪೪ ಗಾಲಿಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಣ ಅಷ್ಟದಳ ಹೂವು ೪೮ ಅರಳೆಲೆ ೯೬ ಸಹಾ ೫೦ ಕೆಳಗಣ ತೊಲೆಗೆ ಯೇಳು ವರಸೆ ಕಮಲ ಹೂವು ೧ ದೊಡ್ಡ ಅಷ್ಟದಳದ ಹೂವು ೧೭ ಸಂಣ ಅಷ್ಟದಳದ ಹೂವು ೧೬ ಆರು ದಳದ ಹೂವು ೧೬ ಸಹಾ
೪ ಗಾಲಿಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಹಿತ್ತಾಳೆ ಗುಬ್ಬಿ

ಮರದ ಸಾಮಾನು ಮೊದಲಾದದ್ದು
೪ ಸಿಂಹದ ಬಾಜ ದೊಡ್ಡಗೊಂಬೆ ೨ ಯಿದರ ಭುಜಕ್ಕೆ ಗಿಣಿ ೨ ಸಹಾ

ರಥಕ್ಕೆ ಸಾಮಾನು ವಿವರಾ
೪ ಗಾಲಿಚಕ್ರ
೮ ಮೋತೆಗಳು
೨೨ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಕಟ್ಟೆ ತುಂಡು
೩೪ ಸಂಣ ಕಟಕಟೆ ತುಂಡುಗಳು
೨೪ ತರಾತರಾ ಬೊಂಬೆಗಳು
೬ ಕೆಳಗಣ ತೊಲೆ ಮೋಟಿಗೆ ಕಮಲ ೨ ಮೋತೆ ಸುಮಾ ೪ ಸಹಾ
೪ ಹುರಬೆಗೆ ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಳೆ
೨ ನೂಲು ಹಗ್ಗದ ಹುರಬೆಗಳು
೧ ತಾರ್ಪೆ ಛುರಕಿ
೧ ಮೊಮುಜಾಮೆ ಛುರಕಿ

11. ಅದೇ, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೪೮

ಲಯಕ್ಕೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಸಹಸ್ರಧಾರಾ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.[12] ಈಗ ಇದು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿನ ಮಹಾಬಲೇಶ್ವರ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು ಲಿಂಗದ ಅಭಿಷೇಕದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ದಿವಂಗತ ಜಯಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರು ಸಹ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಿಯ ಪರಮ ಭಕ್ತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರು ಸಹ ಅನೇಕ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ದೇವಿಗೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದು ಕಿರೀಟ. ಇದರಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವಜ್ರದ ಹರಳುಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನ ದೇವಿಗೆ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಆಭರಣವೆಂದರೆ ಬಂಗಾರದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಗಂಡಭೇರುಂಡ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪದಕವುಳ್ಳ ಕಂಠಹಾರ. ಪದಕವನ್ನು ಬೆಲೆಬಾಳುವ ವಜ್ರದಹರಳುಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನ ದೇವಿಗೆ ಧರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ದೇವಿಯ ಸೌಂದರ್ಯ ಇಮ್ಮಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇವರ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಕೊಡುಗೆ ಎಂದರೆ ೧೯೩೭ರಲ್ಲಿ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯದ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಬಾಗಿಲುವಾಡ ಮತ್ತು ಬಾಗಿಲುಗಳಿಗೆ ಬೆಳ್ಳಿಯ ತಗಡಿನ ಹೊದಿಕೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಸಿರುವುದು. ಈ ಬಾಗಿಲಿನ ಮೇಲೆ ಸುಂದರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ ದೇವಿಯ ವಿವಿಧ ರೂಪದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಲತಾಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಬಾಗಿಲುಗಳು ಅಪರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈ ಬೆಳ್ಳಿಯ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮೈಸೂರು ಶಿಲ್ಪ ಕಲೆಗಾರಿಕೆಯ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾದರಿಗಳಂತಿವೆ. ಇವುಗಳು ಎಂತಹ ಮನೋಭಾವದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನಾದರೂ ಆಕರ್ಷಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ಇವು ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಕಲೆಗಾರಿಕೆ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆಗೆ ನಿದರ್ಶನಗಳಂತಿವೆ. ಈ ಬಾಗಿಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೊದಿಸಿರುವ ಬೆಳ್ಳಿಯ ತಗಡು ಮತ್ತು ಬಿಡಿಸಿರುವ ದೇವಿಯ ೨೭ ರೂಪದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಗ್ರಹಗಳು ಮೂರ್ತಿಶಿಲ್ಪಶಾಸ್ತ್ರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿವೆ.

ಈ ರೀತಿ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಉದಾರವಾದ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವವಾದ ಕೊಡುಗೆಗಳಿಂದ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯವು ದಕ್ಷಿಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ, ಧಾರ್ಮಿಕವಾಗಿ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕವಾಗಿ ಒಂದು ನೆಲೆಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲು ನಿಲ್ಲಲು ಅವಕಾಶವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಶಾಸನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ದೈವಭಕ್ತಿ. ಇದು ಒಡೆಯರ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯ ಉನ್ನತಮಟ್ಟವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಒಡೆಯರ ಧಾರ್ಮಿಕಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಚಾಮುಂಡೇಶ್ವರಿ ದೇವಾಲಯವು ಒಳಗೊಂಡಂತೆ ನಾಡಿನ ನೂರಾರು ದೇವಾಲಯಗಳು ಜೀವಂತ ಸಾಕ್ಷಿಗಳಾಗಿವೆ.

---

12 ಅದೇ, ಸಂಖ್ಯೆ ೧೪೬